

Лідер. Еліта. Суспільство

Leader. Elite. Society

УДК 37.062.2+37.072+159.9.07

doi: 10.20998/2616-3241.2020.1.08

Ольга Дроздова

магістр, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»;
Харків, Україна

E-mail: drozdova.olga.777@ukr.net

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ КОНФЛІКТІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СФЕРИ

Анотація: в результаті аналізу наукових джерел у статті розглянуті особливості організаційних конфліктів соціально-педагогічної сфери. Визначені основні: соціальні, екзистенціальні, правові та психологічні причини їх виникнення. Проведений аналіз психологічних особливостей учасників конфлікту, досліджений вплив внутрішньо особистісного конфлікту та умов реорганізації навчальних закладів на тривалість та інтенсивність організаційного конфлікту. Досліджені деструктивні та конструктивні наслідки, запропоновані заходи щодо попередження організаційних педагогічних конфліктів.

Ключові слова: організаційні конфлікти соціально-педагогічної сфери, внутрішньо особисті конфлікти, соціалізація, реорганізація.

Olga Drozdova

master's degree, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»;
Kharkiv, Ukraine

E-mail: drozdova.olga.777@ukr.net

REASONS AND CONSEQUENCES OF ORGANIZATIONAL CONFLICTS OF SOCIAL-PEDAGOGICAL SPHERE

Abstract: as a result of the analysis of scientific sources in the article features of organizational conflicts of the social and pedagogical sphere are considered. The main: social, existential, legal, and psychological reasons for their occurrence are identified. The analysis of the psychological features of participants of the conflict is carried out, the influence of the internal personal conflict and conditions of the reorganization of educational institutions on duration and intensity of the organizational conflict is investigated. The destructive and constructive consequences are investigated, the measures concerning the prevention of organization pedagogical conflicts are offered.

Key words: organizational conflicts of social and pedagogical sphere, internal conflicts, socialization, reorganization.

Olga Drozdova

An extended abstract of the paper on subject of:

“Reasons and consequences of organizational conflicts of socio-pedagogical sphere”

© Ольга Дроздова, 2020

Problem setting. *In connection with the implementation of the National Strategy for Education Development in Ukraine until 2021, there is a process of reorganization of educational institutions, which in some cases is accompanied by many disputes and conflicts, the consequences of which negatively affect the process of reforming the education system process and socialization of man.*

Recent research and publications analysis. *Within the framework of pedagogical conflict, the following were studied: the readiness of participants of the pedagogical process for conflict interaction, conflict competence, and ways of its formation interpersonal, intrapersonal, conflicts where subjects (students) and teachers act as subjects.*

Paper objective. *The purpose of this article is to reveal the main causes of organizational conflicts in the socio-pedagogical sphere and to study the significance of their consequences for participants in the educational process.*

Paper main body. *The pedagogical institution acts as a social institution, so the organizational conflict of the pedagogical industry can be called a social, complex, professional conflict that reflects social relations, involves many participants, representatives of different strata of society directly affects the implementation and conditions of professional teaching. Transformations carried out in educational institutions are a crisis phenomenon, where the union of individual and social, so the intensity and duration of the conflict depends on the method of resolving legal aspects, conditions of integration, reorganization (liquidation). The main participants in the conflict are teachers who have a pronounced inter-*

personal conflict, which is reflected in the results of the educational process and creates destructive consequences: deep stress, psychological discomfort, emotional burn-out, hostility, and negative emotional states, destruction of the effectiveness of teaching, mental activity; and also deprives the opportunity to create a new scientific elite and, as a consequence, slows down the development of society. But along with the destructive consequences can be called and positive, namely: providing optimal psychological conditions for resolving intrapersonal conflicts through introspection of behavior, relationships within the conflict; understanding the interests of the parties, self-improvement, and pedagogical decisions. In order to prevent phenomena that lead to the transfer of conflict from the organizational sphere to the pedagogical process, the reorganization of educational institutions must clearly define the goals of reorganization, ways to implement reforms, create socio-legal conditions for forming and building a comfort zone for a new team.

Conclusions of the research. *Based on the theoretical analysis of scientific sources, it is revealed that organizational conflicts of the socio-pedagogical sphere are a complex phenomenon that combines social, existential, professional, and psychological aspects. The main cause of such conflicts is the exacerbation of intrapersonal conflict under the influence of transformations of living conditions. For participants in the educational process, organizational conflicts can have two consequences: they create good conditions for development or can lead to significant deformations of the process of formation and development of personality.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У зв'язку з реалізацією Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року, цілями якої є: відповідність рівня освіти сучасним вимогам, забезпечення всебічного розвитку особистості,

подолання недосконалостей і недоліків освітньо-виховного процесу, відбувається процес реорганізації освітніх закладів [1]. В деяких випадках організаційні реформи супроводжуються багатьма суперечками та конфліктами, наслідки яких негативно впливають на процес реформації системи освіти, створюючи значні проблеми для

реалізації освітньо-виховного процесу та соціалізації людини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Конфлікт досліджувався з позиції різних наукових галузей. В. Михайліченко, О. Пономарьов, А. Романовський, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ приділяли значну увагу онтологічним основам конфлікту. М. РИБАКОВА та Н. САМОУКІНА досліджували види конфліктів та пов'язані з ними педагогічні ситуації. І. ВАШЕНЯК та Л. ДУБІНІНА, І. ЛАПШИНА займались пошуком оптимальних шляхів попередження та подолання педагогічних конфліктів. С. МАКСИМЕНКО та Т. ЩЕРБАНЬ акцентували увагу на формуванні готовості молодих педагогічних спеціалістів до конфліктної взаємодії.

Різного роду конфлікти педагогічної сфери, в тому числі і організаційні, привертала увагу і зарубіжних вчених, таких як: Г. ХАЛАС, М. ГАДОТТІ, Д. ДАЛЛМЕР, Х. ЖІРУ та ін.

В рамках педагогічного конфлікту досліджувались: міжособистісні, внутрішньо особистісні конфлікти, де суб'єктами виступають студенти (учні) та викладачі; конфліктна компетентність і шляхи її формування та готовність учасників педагогічного процесу до конфліктної взаємодії; організаційні конфлікти, пов'язані з реформами та процесом реструктуризації різного типу організацій та підприємств, але треба зауважити, що їхній вплив на суспільство значно менше, ніж роль організаційних конфліктів, що виникають у педагогічній галузі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Конфлікти, де суб'єктами виступають педагоги або педагогічні колективи в цілому, фактично не досліджені, також залишилися без уваги організаційні конфлікти освітньо-педагогічної сфери; до теперішнього часу не обговорювались причини та наслідки подібного роду конфліктів, що спонукало дета-

льно висвітлити вищезазначену проблему.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) є розкриття основних причин виникнення організаційних конфліктів соціально-педагогічної сфери та дослідження значення їхніх наслідків для учасників освітньо-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для детального дослідження організаційних конфліктів соціально-педагогічної сфери треба звернути увагу безпосередньо на конфлікт, його соціальне значення, роль і першопричини виникнення. Найпоширенішим визначенням терміну «конфлікт» є зіткнення двох або більше різноспрямованих сил для забезпечення їхніх інтересів в умовах протидії. Організаційний конфлікт – це будь-який різновид конфлікту, що проявляється в організації як цілісній системі, одна із найбільш розповсюджених форм людської взаємодії [5].

В суспільстві конфлікти виконують різні ролі. Так, на думку Г. Зіммеля, найважливіша функція конфлікту полягає у тому, щоб у різних умовах забезпечити створення різноманітних форм інтеграції, а роль конфлікту дослідник вбачав у поєднанні проблем життя та культури [3 с.95–96].

М. Вебер називав основною роллю конфлікту підтримку соціальної боротьби. Таких же поглядів дотримувався і Г. Спенсер, який розглядав соціальний конфлікт з позиції соціал-дарвінізму, вважав його неминучим явищем в історії суспільства та стимулом соціального розвитку.

Іншої думки щодо ролі конфлікту в суспільстві дотримувався Л. Візе, який вважав, що конфлікт дозволяє регулювати відносини через дружні погодження або за допомогою соціальних інститутів. Р. Парк стверджував, що соціальний конфлікт є змаганням, пристосуванням та асиміляцією [2].

Педагогічний заклад виступає в ролі соціального інституту, тому організаційний конфлікт педагогічної галузі

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ І СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

можна назвати соціальним, комплексним, професійним конфліктом, що відображає суспільні відносини, передбачає наявність багатьох учасників, представників різних прошарків соціуму, стосується безпосередньо здійснення й умов виконання професійної педагогічної діяльності. Також реорганізаційні конфлікти можна назвати екзистенціальними. Екзистенція передбачає існування як таке, і конфлікт цієї сфери відображається, як інтенсивна, а іноді запекла боротьба за існування навчального закладу і педагогічного колективу, рамками якої виступають соціальні умови реорганізації та особливості індивідуальної психіки учасників. Трансформації, що здійснюються у навчальних закладах, виявляються кризовим явищем, де відбувається об'єднання індивідуального та соціального в єдине ціле і їхньою першопричиною, в даному випадку, можна назвати страх перед змінами, втрату «комфортного» середовища, невизначеність майбутнього, внутрішньо особистісні проблеми.

У випадку злиття навчальних закладів виникають переважно організаційні конфлікти побутового плану, які вирішуються в період першого року існування. У разі реорганізації, що не виключає підпорядкування, конфліктогенність збільшується, особливо коли підпорядковують та ліквідовують «більш соціально значущу» структуру, в цьому випадку ситуація набуває значного розголосу та резонансу. Залучаються засоби масової інформації, застосовуються технології «чорного піару»: розповсюджується негативна інформація, правдивість якої можна ставити під сумнів, використовуються публічні образи. Для освітньо-виховного процесу подібне явище недопустиме, оскільки воно наносить значну шкоду галузі освіти в цілому. Педагогічний колектив, який виступає на захист начебто «порушених прав», може залучати до протистояння студентів, переважно, це особи у віці від 16 років. В цей період підліток шукає відповіді на наступні питання:

«Хто Я?» та «Які мої погляди та позиції?». В разі залучення студентів до конфлікту ця стадія соціалізації проходить в складних умовах. Студент виступає в підтримку своїх викладачів, але, зрештою, усвідомлює факт того, що в подібному конфлікті він відстоює неособисті інтереси, а лише стає засобом досягнення мети іншими (дорослими). Така ситуація призводить до негативних наслідків: відбувається «руйнування світу», втрата основних цінностей, усвідомлення власної неспроможності та утворюється відчуття «Маріонетки в чужій грі». Це відповідає аномальній лінії розвитку, при якій спостерігається плутанина ролей, зверненість не тільки в майбутнє, але і в минуле, концентрація на самопізнанні, що наносить шкоду відносинам із зовнішнім світом. Видатні педагоги, серед яких можна виділити таких як: Ш. Амонашвілі, Л. Виготський, І. Зазюн, О. Пономарьов, А. Романовський, В. Сухомлинський, вважають, що подібні наслідки спілкування педагога та учня (студента) недопустимі, і особа, що призвела до руйнування «духовного світу» дитини, не має морального права бути педагогом. У своїх роботах І. Лапшина наголошує на тому, що: «саме через недостатню духовність, культуру і моральність окремих викладачів сьогодні авторитет знань та освіти, особливо вищої, в суспільній свідомості впав до дуже низького рівня». На її думку, бездуховне ставлення викладачів до студентів або учнів приводить до формування бездуховно, антигуманної особистості [8]. Видатний філософ Х. Ортега-і-Гассет зазначав, що результатом вищої освіти повинна стати справді освічена людина, яка не буде задовольнятися своєю компетентністю у тій чи іншій вузькій галузі, оскільки рано чи пізно це викличе відкидання авторитетів, самовдоволення та культурне нещастя [9].

Система права є невід'ємною частиною існування суспільства, тому реорганізаційний педагогічний конфлікт напряму пов'язаний із правовими аспектами.

Так при реорганізації змінюється устав, колективний договір, створюється нове положення про освітньо-виховний процес, відбувається реструктуризація трудового колективу шляхом скорочення та звільнення. Розв'язання правових проблем загострює процес боротьби, розкриваючи та дозволяючи виявити різні психологічні особливості представників сторін, сформовані під час соціалізації.

За теорією американського філософа Р. Уилсона, в результаті процесу соціалізації формується чотири типи людей: «ворожої сили», «дружньої сили», «ворожої слабкості» та «дружньої слабкості» [12]. Ці категорії присутні в кожній групі, зокрема в педагогічному колективі. При виникненні конфліктів активну участь в них беруть представники тільки двох категорій: «ворожої сили» та «дружньої сили». При цьому перші в більшості випадків виводять конфлікт на найбільш гостру стадію розвитку, влаштовують відкриті суперечки, значний суспільний резонанс, що має негативне забарвлення, та намагаються досягти влади будь-якою ціною. Екзистенція представників подібного типу зводиться до постійної боротьби, тому проблемою такої категорії є схильність до руйнування. «Зруйнуємо все, а потім подивимось» – це основне гасло представників «ворожої сили». Їхня схильність до таких дій є основною вадою соціалізації та виявляє конфлікт внутрішньо особистісного, який переноситься на зовні. Серед представників даної категорії є багато педагогів «старої школи». Застарілі погляди на життя формують прірву не тільки між молодим поколінням педагогів і «старою школою», а і між студентами та викладачами. Непорозуміння створюють гарні умови для виникнення конфлікту, причиною якого є психологічні проблеми особистості. М. Шелер говорив: «в людській істоті примхливо поєднуються різноманітні сутнісні властивості, які важко узгоджуються між собою, тим більш їм досить складно узгоджуватись із властивостями інших людей, з

якими кожному доводиться виконувати спільну діяльність, взаємодіяти в різних сферах чи навіть просто спілкуватись» [10]. Таким чином неузгодженість сутнісних властивостей обумовлюють внутрішньо особистісний конфлікт, який є в наявності у представників «старої школи педагогів». Л. Виготський зазначав, що людина є рабом свого дитинства, оскільки все подальше життя намагається вирішити основний конфлікт, який виник в середині неї у перші місяці життя [6]. Сформувався цей внутрішньо особистісний конфлікт ще за радянських часів, коли суспільні потреби домінували над особистісними. Всі дії соціуму були спрямовані на підкорення, підпорядкування та формування «добропорядного громадянина»; сучасний підхід навпаки, основну ціль вбачає у формуванні всебічно розвинутої, високодуховної особистості, такий підхід викликає непорозуміння між поколіннями. В процесі реструктуризації навчальних закладів дуже явно починає розгортатись війна за існування представників нової та старої педагогічних шкіл. Розподіл сфер впливу, різниця у поглядах, намагання нав'язати свою політику, маніпуляція зв'язками та багатим педагогічним досвідом, постійний булінг (мобінг) на робочому місці, спрямований на молодих педагогів, породжує значне протиборство, при цьому створює значну кількість проблем психологічного, професійного та соціального характеру у вигляді деструктивних наслідків конфлікту.

Психологічними деструктивними наслідками можна назвати: глибокий стресовий стан, психологічний дискомфорт, емоційне вигоряння, особистісну невпевненість та нестабільність, ворожі настрої та негативні емоційні стани як з боку педагогічних працівників, так і зі сторони студентів (учнів) [4, с.105].

До професійних сфер можна віднести: руйнування авторитету викладача, обумовлену конфліктом залежність професійного самовідчуття, зниження ефективності праці. Повністю можна погоди-

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ І СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

тись з С Кузнецовим та М. Трухан, які наголошують на тому, що в умовах конфлікту розумова працездатність знижується до 70 %, а втрати робочого часу становлять майже 15 %, що є недопустимим для освітньо-виховного процесу [7, с.157; 11, с.84].

Проблеми соціального характеру проявляються у неможливості досягнення встановленої спільної мети, позбавленні можливості працевлаштуватись молодому поколінню педагогів, відсутності умов та можливостей для створення нової наукової еліти та нової педагогічної школи і як наслідок, гальмуванні процесу розвитку суспільства.

Поряд з деструктивними наслідками організаційного педагогічного конфлікту можна назвати позитивні, що мають конструктивний характер, а саме: забезпечення оптимальних психологічних умов для вирішення внутрішньо особистісних конфліктів через самоаналіз поведінки діяльності, взаємин в межах конфлікту; розуміння інтересів сторін, самовдосконалення та педагогічні рішення.

З метою недопущення явищ, які призводять до перенесення конфлікту з організаційної сфери в педагогічний про-

цес, при реорганізації навчальних закладів треба чітко визначати цілі реорганізації, шляхи реалізації реформ, створити соціально-правові умови для формування та побудови зони комфорту для існування нового колективу.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі теоретичного аналізу наукових джерел виявлено, що організаційні конфлікти соціально-педагогічної сфери є комплексним явищем, яке поєднує в собі соціальні, екзистенціальні, професійні та психологічні аспекти. Основною причиною виникнення подібного роду конфліктів є загострення внутрішньо особистісного конфлікту під впливом трансформацій умов існування. Для учасників освітньо-виховного процесу організаційні конфлікти можуть мати двоякі наслідки: з одного боку, створюють гарні умови для розвитку, закладають основу формуванню нового, а з іншого боку, можуть призвести до значних деформацій процесу становлення і розвитку особистості, та формування людини з повністю знищеними духовними цінностями, не пристосованої для нормального існування та спілкування.

Список літератури:

1. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

2. Волянська, О. В. & Николаєвська, А. М. (2007) Соціальна психологія : Навчальний посібник. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна. С.160.

3. Даниленко, О. А., Ковальова, І. Д. & Мусієздов, О. О. (2004) Історія соціології : Навчально-методичний посібник. За ред. І. Д. Ковальнової. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. С. 328.

4. Дубина, Л. Г. & Вашеньяк, І. Б. (2011) Педагогічні конфлікти та способи

їх розв'язання. *Педагогічний дискурс*. Вип. 9. С. 103–109.

5. Дубоделова, А. В. (2010) Організаційні конфлікти: особливості, причини виникнення, типологізація. *Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка»*. № 668. С. 258–262.

6. Крылов, А. А. (2001) Психология : Учеб. Под ред. А. А. Крылова. Москва: Изд-во М. А. Захаров. С. 584.

7. Кузнецов, С. (2018) Педагогічні конфлікти та їх розв'язання. *Військова освіта*. № 2. С. 152–161.

8. Лапшина, И. А. (2011) Востребованность духовной культуры межвузовского преподавателя. *Социс*. № 6. С. 89–94.

9. Ортега-и-Гассет, Х. (2003) Миссия университета. *Alma Mater. Вестник высшей школы*. № 7. С. 44–49.

10. Пономарьов, О. С. (2012) Онто-

логія конфлікту. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : Зб. наук. пр. Ред. Л. Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Г. РОМАНОВСЬКИЙ. Харків: НТУ «ХПІ». Вип. 32–33 (36–37). С. 97–106.

11. Трухан, М. А. (2012) Соціальна педагогіка. *Наукові записки*. Серія: Педагогіка. № 4. С. 84–88.

12. Уилсон Роберт Антон (1998) Прометей восставший. *Психология эволюции*. Перевод с англ. Под ред. Я. Невструева. Київ: «ЯНУС». С. 304.

References:

1. *Pro Natsional'nu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 r.* [On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine for the period up to 2021]. Access mode: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian]

2. Volyanskaya, O. V. & Nikolaevskaya, A. M. (2007) *Sotsial'na psykholohiia* [Social psychology] : Navchal'nyj posibnyk. Kharkiv: KhNU imeni V.N. Karazina P. 160. [in Ukrainian]

3. Danilenko, O. A., Kovaleva, I. D. & Musiezdov, O. O. (2004) *Istoriia sotsiologii* [History of sociology] : Navchal'no-metodychnyj posibnyk. Za red. I. D. Koval'ovoi. Kharkiv: Kharkivs'kyj natsional'nyj universytet imeni V. N. Karazina. P. 328. [in Ukrainian]

4. Dubyna, L. G. (2011) *Pedahohichni konflikty ta sposoby ikh rozv'iazannia* [Pedagogical conflicts and ways to solve them]. *Pedahohichnyj dyskurs*. Vyp. 9. P. 103–109. [in Ukrainian]

5. Dubodelova, A. V. (2010)

Orhanizatsijni konflikty: osoblyvosti, prychny vynyknennia, typolohizatsiia [Organizational conflicts: features, causes, typology]. *Visn. Nats. un-tu «L'viv. politekhnik»*. № 668. P. 258–262. [in Ukrainian]

6. Krylov, A. A. (2001) *Psykhohohiia* [Psychology] : Ucheb. Pod red. A. A. Krylova. Moskva: Yzd-zvo M. A. Zakharov. P. 584. [in Ukrainian]

7. Kuznetsov, S. (2018) *Pedahohichni konflikty ta ikh rozv'iazannia* [Pedagogical conflicts and their solutions]. *Vijs'kova osvita*. № 2. P. 152–161. [in Ukrainian]

8. Lapshina, I. A. (2011) *Vostrebovannost' duhovnoj kul'tury mezhvuzovskogo prepodavatelja* [Demand for the spiritual culture of the interuniversity teacher]. *Socis*. № 6. P. 89–94. [in Russian]

9. Ortega y Gasset, J. (2003) *Missija universiteta* [Mission to the University]. *Alma Mater. Vestnik vysshej shkoly*. № 7. P. 44–49. [in Russian]

10. Ponomarev, O. S. (2012) *Ontolohiia konfliktu* [Ontology of conflict]. *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsional'noi humanitarno-tekhnichnoi elity* : Zb. nauk. pr. Red. L. L. Tovazhnians'kyj, O. H. Romanovs'kyj. Kharkiv: NTU «KhPI». Vyp. 32–33 (36–37). P. 97–106. [in Ukrainian]

11. Trukhan, M. A. (2012) *Sotsial'na pedahohika* [Social pedagogy]. *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohika*. № 4. P. 84–88. [in Ukrainian]

12. Wilson Robert Anton (1998) *Prometej vosstavshij* [Prometheus rebelled]. *Psihologija jevoljucii*. Perevod s angl. Pod red. Ja. Nevstrueva. Kiiv: «JaNUS». P. 304. [in Russian]

Стаття надійшла до редколегії 07.12.2020